

DOI: 10.32347/2786-7269.2023.5.121-128

УДК 7.01:[130.2:2-11](510)-021.51

д. арх., професор **Товбич В.В.**,

ORCID: 0000-0002-4794-4944, tovbych@gmail.com,

д. арх., професор **Слепцов О.С.**,

ORCID: 0000-0001-5441-5453, slietpsov.os@knuba.edu.ua,

д. арх., професор **Дьомін М.М.**,

ORCID: 0000-0002-3144-761X, deminmaster@gmail.com,

Київський національний університет будівництва і архітектури

к. арх., доцент **Козакова О.М.**,

ORCID: 0000-0003-0593-266X, olena.kozakova.arch@gmail.com,

Київський національний університет будівництва і архітектури

ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНІ ВЧЕННЯ КИТАЮ ЯК ОСНОВА МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

Висвітлюється вплив традиційних релігійно-філософських вчень Китаю на формування та розвиток китайського мистецтва та архітектури. Основою мистецтва та архітектури Китаю став унікальний «релігійний синкретизм» трьох вчень – даосизму, конфуціанства і буддизму. Запозичений з Індії буддизм поступово трансформувалася на теренах Китаю, утворивши місцеву версію, що наочно доводить приклад унікального печерного храмового комплексу Дуньхуана.

Ключові слова: Китай; філософсько-релігійні вчення; основа; даосизм; конфуціанство; буддизм; храмовий комплекс Дуньхуана.

Постановка проблеми. Попри те, що мистецтво і архітектура Китаю досліджені досить широко, ці питання в Україні аналізувались значно менше, тому більшість результатів наукових досліджень в цій царині опублікована англійською мовою. Автори поставили перед собою задачу проаналізувати безпосередній вплив давніх філософських вчень Китаю на мистецтво та архітектуру.

У випадку Китаю можна говорити про унікальне явище так званого «релігійного синкретизму» кількох релігій (даосизм-конфуціанство-буддизм). Такий унікальний конгломерат релігійних вчень, які не вступали між собою у протиріччя, відповідно вплинув на створення оригінальних мистецтва і архітектури.

Захопившись китайськими виробами, мистецтвом і архітектурою в XVIII столітті, країни Європи сприйняли це як незвичну екзотику, не усвідомивши, що вся культура Китаю базувалася тисячоліттями на чіткій ієрархії явищ. Так

само починаючи з другої половини ХІХ століття, відкривши для себе Японію, західний світ не сприйняв її культуру глибоко, скоріше, трансформував її в химерному стилі модерн і в «стилі прерій» Райта. Це було більш усвідомлене запозичення без буквального копіювання (оскільки копія завжди програє оригіналу), а з створенням нового на запозиченій основі.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю появи вітчизняних досліджень впливів китайських філософсько-релігійних вчень на мистецтво і архітектуру Китаю і Японії.

Мета дослідження полягає в представленні філософсько-релігійних вчень Сходу як основи мистецтва і архітектури Китаю.

Методи дослідження: для проведення дослідження були використані методи: історичного аналізу, культурологічного аналізу, релігійного аналізу, філософського аналізу, мистецтвознавчого аналізу, порівняльного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Були опрацьовані джерела по таких напрямках:

- 1) архітектура і мистецтво гротів Могао [1]
- 2) традиційні китайські вірування [2],
- 3) традиційна китайська архітектура [3-5,7],
- 4) поняття «мистецтво» в реставрації [6].

Опрацювання джерельної бази довело необхідність висвітлення результатів досліджень в українських наукових джерелах, оскільки в Україні ця тема і досі залишається недостатньо дослідженою, а об'єкти недостатньо відомими.

Основна частина. Суспільне життя Китаю, його культура і мистецтво визначалися місцевою релігією даосизму, а основні постулати були викладені в трактаті «Даодецзин» («Книга про дао і де», VI ст. н.е.). Основний принцип існування світу був викладений таким чином: «Коли в Піднебесній дізнаються, що прекрасне є прекрасним, з'являється і огидне. Коли всі дізнаються, що добро є добром, виникає і зло. Тому буття і небуття породжують один одного, важке і легке створюють один одного, довге і коротке взаємно співвідносяться, високе і низьке взаємно визначаються, звуки, зливаючись, приходять у гармонію, попереднє і наступне слідує один за одним». Отже, згідно з філософською концепцією даосизму, всі природні явища зумовлювались зміною світла і тіні, тепла і холоду, зміною пір року, послідовним перетворенням п'яти першоелементів (дерево, вогонь, земля, метал, вода) відповідно до законів «дао». Відповідно, людина з усім укладом життя ставала учасником круговерті явищ в природі, а відтак відчувала себе не головним Божим творінням, як це було в християнстві, а лише однією з складових Всесвіту.

Основною тезою даосизму була теза про постійно мінливу природу. Природа в даосизмі отримувала значення першооснови Всесвіту, а основою буття ставав логічний порядок і ієрархія явищ. Таким чином, природа набувала значення морального критерію абсолютної гармонії.

Відміна християнської філософії від філософії буддизму полягає в активній позитивній діяльності в християнстві і відстороненої не-діяльності в буддизмі. Найвищою метою життя в буддизмі став принцип Будди: «Я не прагну смерті, я не прагну життя... Я свідомо і бадьоро чекаю, поки прийде мій час». Чотири основні постулати класичного (індійського) буддизму полягали в наступному: 1) життя – це страждання; 2) страждання приносять бажання; 3) аби не страждати, треба не бажати; 4) аби цьому навчитись слідує шляхом Будди.

На відміну від християнства, феномен буддизму полягає в відсутності «логоса» – божества в основі релігії, оскільки початково образ Будди трактувався як образ людини, що досягла просвітлення. В буддизмі не було закладено тезу про цінність людського буття, яке трактувалось як одномоментне і змінне.

Тепер простежимо, як специфічні філософсько-релігійні вчення Китаю впливали на мистецтво та архітектуру.

Це наочно видно як в світських будівлях, так і в храмах трьох релігій. Явище трансформації запозиченої релігії буддизму на місцевому ґрунті можна проілюструвати прикладом унікального печерного храмового комплексу Дуньхуана, створення якого тривало понад тисячу років, з IV до XIV століття. На прикладі стінописів святилищ можна простежити, як запозичені сюжети і техніки поступово урізноманітнювались і удосконалювались під впливом місцевих живописних технік. Більш того, поступово в суто буддійські сюжети додавались сцени світського життя, портрети благодійників, а також пантеон даоських божеств (фетянь – китайський варіант небесних апсар, володарі Фусі і Ньюйва, тощо).

У світській архітектурі й у ландшафтному дизайні також витримувались принципи фен-шуй та усталеної ієрархії. Так, всі головні фасади були зорієнтовані на південь, а ширми виконували роль перепон для злих духів (в садах таку функцію виконували «природні ширми» - «зелені екрани», коли одна природна картина закривала другу і весь сад неможливо було одночасно оглянути. Китайський сад ставав уособленням гармонії світу, тому кожна пейзажна картина ретельно продумувалась (рис.1). Вважалося, що альтанки – малі павільйони в саду ставали місцем, де людина стикалася з законами ідеальної гармонії природи (рис.2).

Рис.1. Альтанка Ке тін в саду Лююань в Сучжоу. Акварель Чан Пена, 2020.

Рис.2. Альтанка Цан лан тін в саду Цанлантін в Сучжоу. Акварель Чан Пена, 2020.

Висновки

Аналіз взаємозв'язків між традиційною китайською архітектурою і мистецтвом та традиційними філософсько-релігійними вченнями засвідчує, що архітектура і мистецтво підпорядковувались принципам фен-шуй і місцевому «релігійному синкретизму».

На відміну від європейської архітектури і мистецтва, які виконували естетичну функцію і багато в чому залежали від творчості художника чи архітектора, в Китаї мистецтво та архітектура відзначались жорсткою упорядкованістю і дотриманням ієрархії. Значно вагомішу роль у порівнянні з індивідуальним почерком майстра відіграла відповідність усталеним канонам.

Список джерел

1. Benli L., Wanyue P., Haidong L., Jianjun Q. Increase of moisture content in Mogao Grottoes from artificial sources based on numerical simulations. *Journal of Cultural Heritage*. Vol. 45, 2020. P. 135-141. DOI: 10.1016/j.culher.2020.05.004
2. Chen Y. Taoism in the People's Republic of China, [in:] *The Encyclopedia of Taoism*, ed. F. Pregadio, London – New York, 2008. P. 174-175.
3. Chinese pavilions. Text and photo's by Qin Li. Beijing, China Architecture and Building Press. 2019.
4. Ivashko Y., Kuśnierz-Krupa D., Chang P. History of origin and development, compositional and morphological features of park pavilions in Ancient China. *Landscape architecture and Art*. Volume 15, Number 15, 2020. P.78-85. DOI: 10.22616/j.landarchart.2019.15.08
5. Ivashko Y., Kuzmenko T., Li S., Chang P. The influence of the natural environment on the transformation of architectural style. *Landscape architecture and Art*. Volume 15, Number 15, 2020. P.101-108. DOI: 10.22616/j.landarchart.2019.15.11
6. Orlenko M., Ivashko Y. The concept of art and works of art in the theory of art and in the restoration industry. *Art Inquiry. Recherches sur les arts*. Vol. XXI. 2019. P. 171-190. DOI: 10.26485/AI/2022/24/16
7. Orlenko M., Ivashko Y., Dyomin M., Dmytrenko A., Chang P. Rational and aesthetic principles of form-making in traditional Chinese architecture as the basis of restoration activities. *International Journal of Conservation Science*, Vol. 11, Issue 2, 2020. P. 499-512.

D.Sc., Professor **Tovbych Valerii**. D.Sc.,
Professor **Sliptsov Oleh**, D.Sc., Professor **Dyomin Mykola**,
Kyiv National University of Construction and Architecture,
Ph.D., Associate Professor **Kozakova Olena**,
Kyiv National University of Construction and Architecture

PHILOSOPHICAL AND RELIGIOUS TEACHINGS OF CHINA AS THE BASIS OF ART AND ARCHITECTURE

The social life of China, its culture and art were determined by the local religion of Taoism, and the main postulates were laid out in the treatise "Daodejing" ("The Book of Tao and De", 6th century AD). Accordingly, a person with the whole way of life became a participant in the cycle of phenomena in nature, and therefore felt that he was not the main creation of God, as it was in Christianity, but only one of the components of the universe.

Unlike Christianity, the phenomenon of Buddhism consists in the absence of a "logos" – the deity at the heart of the religion, since initially the image of the Buddha was interpreted as the image of a person who has achieved enlightenment. In Buddhism, there was no thesis about the value of human existence, which was interpreted as one-moment and changeable.

Now let's trace how the specific philosophical and religious teachings of China influenced art and architecture.

This is clearly visible both in secular buildings and in the temples of the three religions. The phenomenon of the transformation of the borrowed religion of Buddhism on local soil can be illustrated by the example of the unique cave temple complex of Dunhuang, the creation of which lasted over a thousand years, from the 4th to the 14th century. On the example of the wall paintings of sanctuaries, it is possible to trace how the borrowed subjects and techniques were gradually diversified and improved under the influence of local painting techniques. Moreover, scenes of secular life, portraits of benefactors, as well as a pantheon of Taoist deities were gradually added to the purely Buddhist subjects (fetian – the Chinese version of the heavenly apsaras, lords of Fuxi and Nüwa, etc.).

The principles of feng shui and established hierarchy were also maintained in secular architecture and landscape design. So, all the main facades were oriented to the south, and the screens acted as barriers for evil spirits (in the gardens, such a function was performed by "natural screens" – "green screens", when one natural picture covered the other and it was impossible to view the entire garden at the same time. Chinese garden became the personification of the harmony of the world, therefore each landscape picture was carefully thought out. It was believed that

gazebos – small pavilions in the garden became a place where a person encountered the laws of perfect harmony of nature.

An analysis of the relationship between traditional Chinese architecture and art and traditional philosophical and religious teachings proves that architecture and art were subject to the principles of feng shui and local "religious syncretism".

Keywords: China; philosophical and religious teachings; foundation; Taoism; Confucianism; Buddhism; Dunhuang temple complex.

REFERENCES

1. Benli L., Wanyue P., Haidong L., Jianjun Q. (2020). Increase of moisture content in Mogao Grottoes from artificial sources based on numerical simulations. *Journal of Cultural Heritage*, 45, 135-141. DOI: 10.1016/j.culher.2020.05.004 {In English}
2. Chen Y. (2008). Taoism in the People's Republic of China, [in:] The Encyclopedia of Taoism, ed. F. Pregadio, London – New York, 174-175. {In English}
3. Chinese pavilions. (2019). Text and photo's by Qin Li. Beijing, China Architecture and Building Press. {In English}
4. Ivashko Y., Kuśnierz-Krupa D., Chang P. (2020). History of origin and development, compositional and morphological features of park pavilions in Ancient China. *Landscape architecture and Art*. 15 (15), 78-85. DOI: 10.22616/j.landarchart.2019.15.08 {In English}
5. Ivashko Y., Kuzmenko T., Li S., Chang P. (2020). The influence of the natural environment on the transformation of architectural style. *Landscape architecture and Art*. 15 (15), 101-108. {In English}
6. Orlenko M., Ivashko Y. (2019). The concept of art and works of art in the theory of art and in the restoration industry. *Art Inquiry. Recherches sur les arts*, XXI, 171-190. DOI:10.26485/AI/2022/24/16 {In English}
7. Orlenko M., Ivashko Y., Dyomin M., Dmytrenko A., Chang P. (2020). Rational and aesthetic principles of form-making in traditional Chinese architecture as the basis of restoration activities. *International Journal of Conservation Science*, 11 (2), 499-512. {In English}